

לך לך ב

אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת גו'¹⁰, ומה נוסף בהבטחה זו שתלוי' במצותי ברית מילה?¹²

ואף שלכאורה יש חידוש בהבטחה זו, שנתפרש בה שנתנת הארץ היא (באופן של) „לאחוזות עולם“, הרי מלבד זאת שצריך ביאור מדוע דוקא פרט זה תלוי בקיום מצות מילה¹¹, הרי לפי פשוטו גם ההבטחה הקודמת היא „לאחוזות עולם“, שהרי ניתנה ב„ברית“, שברית היא – לנצח ועולמית שאין בה הפסק.

ב. והנה לכאורה יש לפרש שה- חידוש בהבטחה זו הוא, כדיוק לשון

א. לפני הציווי על מצות מילה שב- פרשתנו – „ואתה את בריתי תשמור גו' זאת בריתי אשר תשמור גו' המול לכם כל זכר“ נאמרה לאברהם: ההבטחה „ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגו- ריך את כל ארץ כנען לאחוזות עולם“.

ומשמעות הכתובים היא שירותש הארץ תלוי' במצות מילה, וכ"ה בפירוש בדרשת רז"ל בתחלת פרשת מילה „הת- הלך לפני וה' תמים“ – „התהלך לפני במצות מילה“: „ואתנה בריתי ביני וביניך“ – „ברית של אהבה וברית הארץ להוריש לך ע"י מצוה זו“. ובכ"ר עה"פ „אם מקיימין בניך את המילה הן נכנסים לארץ ואם לאו אין נכנסין לארץ... כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו ונתתי לך ולזרעך אחריך וגו' על מנת ואתה את בריתי תשמור“, וכן מפורש בזהר ורא"ע ד"כ „כל מאן דאתגזר ירית ארעא“.

וצריך להבין: הרי כבר הובטחה ארץ ישראל לאברהם אבינו בברית בין ה- בתרים, כמ"ש „ביום ההוא כרת ה' את

של הקב"ה מעשה. ובירושלמי חלה (פ"ב ה"א) „כבר נתתי“, וראה לקר"ש חט"ז ע' 204 ואילך.

(10) וההבטחות על נתינת הארץ בתחלת פר- שתנו (יב, ז, ג, טו ואילך. ועוד) ה' אחרי ברית בין הבתרים, דברית בין הבתרים ה' בהיות אברם בן ע' שנה (לפרש"י בא יב, מ), והבטחות הנ"ל היו כאשר ה' אברם בן ע"ה שנה (פרשתנו יב, ד) – ראה של"ה פרשתנו רעז, א.

(11) להעיר שבירושלמי נדרים פ"ג ה"ט, שמונה י"ג הבריתות שבמצות מילה, מתחיל „כתבי ביום ההוא כרת ה' גו'“, הפסוק הנאמר בברית בין הבתרים. ובתנחומא פרשתנו כ למד מהפסוקים דברית בין הבתרים – בנוגע למילה. ועל דברי הטור (יו"ד סי' רס), „ובזכותה (דמילה) נכרת לו ברית על נתינת הארץ“ כתב בב"י „נראה דהיינו מדכתיב ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי“, וראה ב"ח שם.

(12) השייכות דמילה לארץ ישראל ע"ד ה- חסידות – ראה לקר"ת עקב (טז, ג ואילך). סידור (עם דא"ח) קא, א ואילך. ועוד.
(12*) ראה לקר"ת וסידור שם.

(1) יז, ט ואילך.

(2) שם, ח.

(3) שם, א.

(4) ל' רש"י שם „לפי מדרשו“. וראה נדרים לא, ב במשנה. ב"ר פמ"י, א. תנחומא פרשתנו טז"ז. ובכ"מ.

(5) יז, ב.

(6) פרש"י שם. ולכאן ה"ז בהמשך להפירוש „לפי מדרשו“, כי לפי פשוטו וכן לפי תרגומו – פ"ה „התהלך לפני גו' אינו במצות מילה“.

(7) פמ"י, ט.

(8) ח"ב כג, א.

(9) טו, יח. וראה ב"ר עה"פ (פמ"ד, כב): מאמרו

(*) ברמב"ם סוף הל' מילה לא הובא. וראה לקו"ש חכ"ח ע' 54 ואילך.

שאינן לה הפסקה, וממשיך, ומה שגלו ישראל מארצם¹⁸, והרי אין זה ירושה שאין לה הפסקה, ומבאר זה בשני אופנים – (א) „הנה זהו רק למשך זמן ואח"כ ישובו“, (ב) „ועוד זאת כי הרי זה ע"י חטאים ועונות שע"י נמשכת הערלה וע"ד הבאי על ארמית ערלתו נמשכת ואינו נראה נימול עוד ח"ו, והיינו מה שמילה ר"ת מתנה יש לה הפסקה“.

ולכאורה צריך ביאור: מפשטות לשוןנו בתירוצי ה' משמע שרק לפי תירוצי זה הגלות הוא בגדר „הפסקה“ (מתנה יש לה הפסקה), משא"כ לפי התירוצי הא' (שזהו רק למשך זמן ואח"כ ישובו) לא מקרי הגלות הפסקה, כי כיון שהוא „רק למשך זמן“ הרי גם בזמן הגלות היא ארצם ובבעלותם, ולא נפסקה מהם ירושת הארץ. אבל לכאורה אם כן, למה מפרש בתירוצי ה' דהוי הפסקה והרי גם הגלות הבא בסיבת חטאים ועונות אינו מבטל הבעלות על הארץ, וכמו ש' אומרים „מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו“, דגם כשגלו מהארץ „מפני חטאינו“ הרי היא ארצנו ואדמתנו [ועד דלכמה דיעות¹⁹ אפילו מי שאין לו קרקע יכול לכתוב בשטר והקניתי לו ארבע אמות לפי ש"אין כל אדם מישאל שאין לו ד' אמות בארץ ישראל²⁰], ולמה נקט בתירוצי ה' שזה מתנה דיש לה הפסקה.

המדרש, „אם מקיימין בניך את המילה הן נכנסין לארץ“, היינו שהמדובר כאן הוא לא על נתינת הארץ לישראל באופן של „אחוזות עולם“ (כי זה ה' כבר ב' ברית בין הבתרים), אלא ע"ד כניסתו של ישראל ב'פועל אל הארץ²¹, שהיא תלוי' בקיום מצות מילה. וכן יש לדייק לכאורה מלשון הזהר הנ"ל „דכל מאן דאתגזר ירית ארעא“, שאין המדובר אודות ירושת הארץ לעם ישראל בכלל, שזה נפעל בברית בין הבתרים, אלא בזכותו של כל יחיד ויחיד בחלקו בארץ, שזה נעשה בשעת הכניסה לארץ בפועל.

אבל אין לפרש כן, שהרי בזהר שם אמר זה בהכתוב המפורשי „וגם הקי' מותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען“, דכל מאן דאתגזר ירית ארעא, שנתינת וירושת ארץ ישראל תלוי' והיתה בזכות המילה²², שנתינת הארץ לכלל ישראל (ולא רק הכניסה לארץ ונתינתה לכל פרט) תלוי' במילה.

ג. ויובן בהקדם מ"ש אאמו"ר ב' הערותיו על הזהר שם²³, וז"ל: „ואמר ירית כמ"ש בפסוקי יירשו ארץ ירושה דוקא שירושת אין לה הפסקה, כי הרי זהו ע"י מילה ומילה מאחר שנימול אין לה הפסקה כי א"א שיהי' עוד בלתי נימול ונשאר זה בו לעולם בלי הפסקה, לכן כמ"כ מה שנוטל הארץ הוא בירושת

(18) ראה גם השאלה בלקו"ת וסידור שם.

(19) עירובין יט, א.

(20) שר"ת מהר"ם בר' ברוך ס"י תקלו. וראה ס' השטרות לר"י ברצלוני ע' 43. אוצר הגאונים

קידושין תשובות ס"י קמו ואילך. ועוד. וראה לקו"ש

ח"ב ע' 309 הערה 69.

(21) ובשר"ת שם ממשך: ואם תאמר נטלוה

הגוים ואנו בגלות, קיימא לן לרבנן דקרקע אינה

נגזלת ובחזקת ישראל היא וארץ ישראל נקראת

ע"ש ישראל כי'.

(13) וכן יל"פ בהמשך לשון המדרש שם (המובא

לעיל) „אמר להם מה אתם סבורין שאתם נכנסין

לארץ ערלים כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו ונתתי

לך ולירעך אחריך וגו' על מנת ואתה את בריתי

תשמור“.

(14) וארא נ, ד.

(15) וראה נצוצי אורות לזהר שם אות ה.

(16) לקוטי לר"צ ח"ב ע' מז.

(17) ישע"י ס, כא.

(18) ראה ב"ב קכט, ב, קלג, א.

שאע"פ שנראה כערל, אינו ערל ואינו נקרא ערלי²⁹, שלכן מותר לאכול בתור-מה.

ומהמשך דברי הגמ'³⁰ שמקשה מה-ברייתא שבה נאמר „את ברייתא הפר' לרבנות את המשוך“, ומתוך שזהו רק „מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא“, מוכח, דמדאורייתא אינו בכלל „את ברייתא הפר'“ [ולפי הנ"ל בדעת הרמב"ם שגם מד"ס אינו ערל ומותר לאכול בתרומה (ומה שצריך למול פעם שני' הוא לפי שנראה כערל) נמצא שגם מד"ס אינו בגדר ד„בריתא הפר'“^{31,32}.

ריהם גזרו עליו מפני שנראה כערל. — ולכמה דיעות (ראה ערוך לנר יבמות שם (ד"ה תיובתא), מראה הפנים לירושלמי יבמות שם. ועוד), לדעת הרמב"ם (וראה גם ג"ה הב' ברש"י ותוס' שם) אסור לאכול בתרומה עד שימול. ואכ"מ.

(29) כן משמע לפי הצפצ"ץ הל' תשובה פ"ג הל' (ח, ב). הל' תרומות פ"ב הל"ב (מג, ג"ד). שו"ת צפצ"ץ נ"י. סרס"ח — שערל לא מקרי אבל מצות מילה ביטל. ע"ש (אף דיש לפרש שבהל' תרומות מדבר במשוך לא באופן שעשה להכעיס להפר הברית).

לכללות דין משוך וחייבו למול שנית (והשקט' בסוגיא דיבמות ובכ"ה הלכות הנ"ל ברמב"ם) ראה גם אור זרוע הל' מילה סי' צח. שו"ת צ"צ יו"ד סי' רא (ושם מפרש דמשוך היינו שנדבק). שו"ת פרי יצחק ח"א סכ"ז בארוכה. ובכ"מ.

(30) יבמות שם.

(31) פרשתנו יו, יד.

(32) אבל ראה שו"ת פרי יצחק שם. ועוד.

(33) וראה צפצ"ץ הנ"ל (ובעוד מקומות — נעתקו כמה מהם בצפצ"ץ עה"ת בא, יב, מד (ע' מח ואילך)), מה שמפרש במכילתא (בא שם) „ומלתא אותו אז יאכל בו להביא את שנתקיימה בו מצות מילה אפילו שעה אחת אפילו שחזר הבשר וחפה העטרה אינו

וע"כ צ"ל דתרווייהו איתנהו בה, שיש ב' דרגות ואופנים הן בא"י הן במצות מילה: א) כפי שהיא באופן ד„ירוש"ה שאין לה הפסק, דמצד זה הפסק לזמן לאו שמ"י הפסק. ב) כפי שהיא באופן ד„מתנה (ש)יש לה הפסק“.

ד. ויש לבאר זה ע"פ מה שמצינו בנוגע למילה, דנוסף ע"ז שכ"מ מירשאל, גם איש ישראל שאינו יכול לקיים מצות מילה בפועל („כגון²² שמתו אחיו מחמת המילה“ וכי"ב), נק' „מהול“²³, הרי גם בנוגע למושך ערלתו, מצינו בזה חילוקי דינים: הרמב"ם²⁴ כתב „וכל המפר ברי' תו של אברהם אבינו והניח ערלתו או משכה²⁵ כו'“, היינו שלדעת הרמב"ם משיכת הערלה הוי בכלל „מפר בריתו של אברהם אבינו“, ולאידך איתא בגמ'²⁶ וכן פסק הרמב"ם²⁶ „משוך מותר לאכול בתרומה ואע"פ שנראה כערל“ (ומה ש-מסיים „ומד"ס שימול פעם שני' עד שיראה מהול“, פירשו כמה מפרשי הרמב"ם²⁷ שהוא רק למצוה ואין זה מעכב אכילת תרומה אפילו מדרבנן²⁸). ומזה מוכח,

(22) רש"י למשנה שבהערה הבאה. וראה נ"ב הטושו"ע שבהערה הבאה.

(23) משנה נדרים לא, ב. רמב"ם הל' נדרים פ"ט הכ"ב. טושו"ע יו"ד סרי"ז סקמ"א"ב.

(24) הל' מילה פ"ג הל"ח.

(25) בכס"מ צ"יו לאבות פ"ג מ"א ושם איתא רק „המפר בריתו של א"א“. וראה פיהמ"ש להרמב"ם אבות שם (מירושלמי פאה פ"א ה"א קרוב לסופה). רע"ב ורבינו יונה שם.

(26) יבמות עב, א.

(27) הל' תרומות פ"ז הל"י. וראה הערה 28.

(28) רדב"ז, כס"מ, משנה למלך (ומסיים: ומה-ירושלמי דפרקין (פ"ח ה"א) נראה כג"י האחרת כו'), ועד"ז במשנה למלך הל' מלכים (פ"י הל"ז).

(29) והיינו בגירסת הגמ' שלפינו דאיתותב ר"ה (ג"י ופי' הא' ברש"י (ד"ה קתני) ותוס' (ד"ה מיתבי) שם) דס"ל דבר תורה משוך אוכל בתרומה ומדב-

(*) ראה ס' אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ו ע' רס. המו"ל.

שמעשה האדם יפגע בזה, דמשוך נקרא „מפר בריתו של אברהם אבינו“; וכמו שהוא מצד הבורא, שהיא התקשרות שאי אפשר להיות בה הפסק, כיון שאינו דבר שנעשה מצד הנברא אלא מצד הקב"ה, שלכן נק' „ברית“, ומצד זה גם משוך אינו נק' ערל, כי אין פעולת האדם יכול להפר ברית זו.

ויש לומר, דהגם שבכללות ניתנו שני ענינים אלו בברית דאברהם, הרי ב־פרטיות יותר, זהו החילוק בין הברית כמו שהיא לפני מ"ת, לכמו שהיא לאחר מ"ת שאז נצטוינו „וביום השמיני ימול“³⁴.

וכמו שמדייק הרמב"ם³⁵ „ושים לבך על העיקר הגדול... שכל מה שאנו מרחיקין או עושים היום אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו... אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול“.

דהברית כפי שהיא לפני מ"ת, לפני ביטול ה„גזירה“ דעליונים לא ירדו ל־תחתונים (כדברי המדרש הידועים³⁶), הרי היא בעיקר ובגלוי הברית שמצד הנברא, מצד אברהם אבינו; ואילו הברית כמו שהיא לאחר מ"ת, היא בעיקר כמו שהוא מצד הקב"ה.

וע"ד כללות החילוק בין המצות שלאחרי מ"ת, לגבי המצוות שקיימו האבות קודם שניתנה תורה, שאז³⁷ „כל המצות שעשו לפניך האבות ריחות

ומוכח מכל זה שבברית דמילה יש שני גדרים: „בריתו של אברהם אבינו“, שבזה אפשרית הפרה ע"י מעשה האדם, שע"י פעולתו יפר הברית: „ברית“ ד־הקב"ה, שכיון שנמול פעם אחת שוב אי אפשר להאדם לבטל ולהפר ברית זה, ולכן לא מקרי משוך ערל לענין אכילת תרומה.

ה. והביאור בזה:

שונה הברית בין הקב"ה ואברהם מ„ברית“ בין שני אנשים, שמתקשרים להיות אוהבים זה את זה, משא"כ בכר"ב בין הקב"ה ואברהם (בין בורא לנברא), יש חילוק בין הברית כפי שהיא מצד הקב"ה והברית כפי שהיא מצד אברהם. ואף שעיקר הברית הוא מצד הקב"ה, מצד כח הבורא נעשית הברית באופן ד„ברית עולם“, הרי ישנו בזה גם צד של הנברא, „ואתה את בריתי תשמור“.

והם שני הפרטים הנ"ל שבברית מ־לה: כמו שהוא מצד הקב"ה, „ברית“, וכמו שהוא מצד אברהם אבינו.

והיינו שבענין כריתת הברית והתקשרות עם הקב"ה, ישנם שני פרטים, כמו שהוא מצד הנברא ופעולתו, בריתו של א"א, שבגלוי של התקשרות זו אפשר שיה' הפסק, והוא מה ש„מילה ר"ת מתנה יש לה הפסק“, ולכן אפשר

מעכבו לאכול בפסח ולא בתרומה“, ומלשון רש"י יבמות (ע. ב ד"ה אדרבה) „ערלות דגופי משמל פעם אחת שוב אינה חוזרת עליי“ דמשמע דגם במשוך אינה חוזרת עליו.

(34) תזריע יב, ג. וראה בכ"ז באר"א קצת לקו"ש חיל ע' 55 ואילך. וש"נ.

(35) פיהמש חולין ספ"ז.

(36) שמור פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.

(37) שהש"ר פ"א, ג (א).

(*) וראה גם פרש"י עירובין יט, א ד"ה ולא (בבועל ארמית). דמשכה ערלתו ודומה לו כמי שאינו נמול.

קב"ה עושה משלח מלאך ומושך ערלתן והם יורדין לגיהנם שנאמר כו".

ויש לעיין בזה: כיון שאע"ה "אינו מניח אדם מהול מישראל לירד לתוכה (לגיהנם)", ו"אין ישראלים המהולים יורדין לגיהנם", מדוע יורדים אלו, "שחטאו יותר מדאי" (וכיו"ב) לגיהנם?

גם יש להבין החילוק בין שני ה' מדרשים, שבב"ר איתא שאברהם אבינו עצמו מעביר את הערלה כו' ונותנה עליהם, ובשמו"ר איתא שמלאך מושך ערלתן כו".⁴³

ועכצ"ל שמעשיהם גרמו להם שיופ' קע מהם שם "מהול", אלא שבזה יש שני אופנים. דכאשר "חטאו יותר מדאי", פירושו הפרת הברית שלהם עם הקב"ה, ולכן כלפי אברהם אבינו ובריתו הוא בגדר "ערל" שהוא שייך לגיהנם, ולכן אברהם "מעביר את הערלה כו' ונותנה עליהם", היינו שמצד "אברהם" הם בגדר "ערלים". אמנם בשמו"ר שם קאי כלפי בריתו של הקב"ה, שמצד זה גם מי שחטא "יותר מדאי" לא מקרי מיפר ה' ברית, ולא נעשה ערל ממש, אלא רק "מינים ורשעי ישראל" שהם כמורמים ר"ל, עליהם יש מקום לומר שהם כער-לים [ועוד זאת, מדברי המדרש מובן, שגם הם אינם בגדר "ערלים" ממש (שלכן אין המלאך מביא ערלה ועושה אותם לערלים ממש, אלא מושך ערלתן, שע"פ הלכה אינו בגדר דהפר ברית ממש)], אלא "כדי שלא יהיו המינים ורשעי ישראל אומרים הואיל ואנו מהולין אין אנו יורדין לגיהנם", היינו שאין זה אלא כדי לבטל אמירתן והוראת היתר לאנ-

היו, אבל אנו שמן תורק שמך כו", שב"ריח" ישנם שני ענינים: א) אינו אלא התפשטות הדבר ואינו חלק מעצם הדבר (שלכן ע"י הריח לא נחסר כלום מ' הדבר), ב) כעבור משך זמן נכלה הריח. ועד"ז נמשלו המצוות שקיימו האבות ל"ריח", כי א) לא ה' בהם כח הבורא כמו במצוות שלאחרי מ"ת, כי קיומן ה' בכח עצמם, ב) לא ה' בהם הכח לקבוע באופן נצחי קדושת המצוות בהדברים הגשמיים שבהם נעשו המצוות.

ומזה מובן גם במצוות מילה, שאף שה' ע"ז ציווי דהיינו (גם) נתינת כח מלמעלה, מ"מ, כיון שה' לפני ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו לתחתונים, לא ה' בקיומה קודם מ"ת אותו התוקף של המצוות שלאחרי מ"ת, שנצטוונו³⁸ ע"י "אנכי ה' אלקיך", אנכי³⁹ מי ש-אנכי⁴⁰.

ו. עפ"ז יש לבאר ב' לשונות שמצינו במדרשים בענין ברית מילה:

בב"ר⁴¹ איתא "א"ר לוי לעת"ל אב-רהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח אדם מהול מישראל לירד לתוכה ואותן שחטאו יותר מדאי מה עושה להם מעביר את הערלה וכו' ונותנה עליהם ומורידן לגיהנם כו", ובשמו"ר⁴² איתא "שאיין ישראל המהולים יורדין לגיהנם אמר ר' ברכי' כדי שלא יהיו המינים ורשעי ישראל אומרים הואיל ואנו מהולין אין אנו יורדין לגיהנם מה ה-

(38) יתרו כ, ב.

(39) דלא אתפס בשם ולא אתרמיז בשום את

וקוצא כו' (לקו"ת פינחס פ, ב).

(40) ראה בכ"ז לקר"ש ח"ה ע' 88 ואילך. וש"נ.

(41) פמ"ח, ח.

(42) פ"ט, ד.

(43) ראה ביאור השינויים וכו' לקר"ש ח"ג ע'

764 בהערה.

(44) וראה בהערה בלקר"ש שם בסופה.

וי"ל הטעם, כי ירושה אינה נתינה לשני, אלא כלשון הכתוב⁴⁸, "תחת אבותיך יהיו בניך", שהירש עומד במקום המוריש, שהוא הוא המוריש, ובמילא יש לו הבעלות על נכסי המוריש (ואין בירושה משום שינוי רשות)⁴⁹.

ומעין ג' ענינים אלו (ובדקות יותר) הוא גם בארץ ישראל:

"ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת" – הרי ברית זו היתה בקשר עם גזירת ברית בין הבתרים, "ידוע⁵⁰ תדע כי גר יהי זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגו' ודור רביעי ישובו הנה", שזה הי' מעין "חוב" שעל בני' לפרוע עבור ירושת הארץ. ובלשון רש"י בכ"מ⁵¹, "שטר חוב" של גזירת כי גר יהי זרעך המוטל על זרעו של יצחק (ושלכן, וילך (עשו) אל ארץ מפני יעקב אחיו⁵², "אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר"⁵³).

אמנם בברית מילה הוסיף הקב"ה ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלקים", שאינו תלוי וקשור עם פעולת ועבודת האדם.

אלא שבזה גופא שני אופנים – אופן של מתנה ואופן של ירושה, ושניהם

שים הללו להמשיך בהנהגה של מינות ורשעות).

ז. עפ"ז יש לבאר גם בנוגע לירושת ארץ ישראל:

ארץ ישראל ניתנה לעם ישראל בברית עולם ע"י הקב"ה לאברהם אבינו, ופשיטא שאין שייך בזה הפסק באיזה אופן שהוא, שתמיד היא של ישראל, היא בבעלותו.

אבל כשם שהי' בנתינת הארץ בפועל, שמצינו ג' אופנים בחלוקתה (לשבטים ולמשפחות): ירושה (באופן של נחלה), חלוקה ע"פ טעם ושכל, וחלוקה ע"פ הגורל, וכמשנ"ת במ"א בארוכה⁴⁵. שג' ענינים אלו הם ע"ד ג' הענינים דירושה מכר ומתנה⁴⁶, כן הי' גם (מקור) ג' ענינים אלו בנתינתה לאברהם אבינו (לעם ישראל בכלל).

החילוק בין ג' ענינים אלו בפשטות הוא, שמכר הוא דבר הניתן ללוקח תמורת תשלום, ובמילא מובן, שהוא בהתאם ולפי ערך תשלום של הלוקח.

מתנה באה בעיקר מצד הנותן המתנה, בלי תשלום מצד המקבל כמכר, אבל סר"ס יש למצב ופעולת המקבל בזה יחס וערך למתנה, דאי לאו דעביד לי' נייחא לנפשי לא הוי יחיב לי' מתנתא⁴⁷.

משא"כ ירושה הוא דבר שאינו תלוי כלל בעבודת היורש או במעמדו ומצבו, דבאיזה מצב שהוא הרי הוא יורש הכל.

(48) תהלים מה, יז. וראה ב"ב קנט, רע"א.

(49) ראה בכ"מ בס' צפע"נ (שו"ת צפע"נ דווינסק ח"א סק"ח. שו"ת ווארשא ח"ב סק"ח. השלמה יג, א).

(50) טו, יג. טז.

(51) וישלח לו, ז. חוקת כ, יד.

(52) וישלח שם, ו.

(53) לי' רש"י שם, ז.

(45) ראה לקו"ש ח"ג ע' 114 ואילך (באו"א).

וש"נ. חכ"ח ע' 176 ואילך.

(46) ראה ע"ד מתנה וירושה בא"י – ירושלמי ב"ב פ"ח ה"ב. צפע"נ ע"ת פרשתנו טו, ז"ח.

(47) ראה גיטין ג, ב. ב"ב קנו, א. ועוד. וראה לקו"ש ח"ג שם הערה 41.

כפי ששייכת עדיין להנברא ומעמדו ומצבו, הרי השייכות לא"י היא באופן של מתנה, שסו"ס מעמד ומצב המקבל תופס מקום כאן, ובמילא בשינוי מעמד ומצב ד"ש"ר (שאינו במצב דעבד נייחא לנפשי), אפשר בזה הפסק, היינו שאינו ניכר בגלוי שייכותו לבריתו של אברהם אבינו, ובמילא לא"י.

ולכן ענין זה נרמז בהר"ת דהאותיות של מילה, "מתנה יש לה הפסק", דאותיות מורה על גילוי של הדבר, אות מלשון "אתא" 54 בקר"ס.

אבל מצד בריתו של הקב"ה שבמצות מילה, לא שייך בזה שום ביטול או הפסק ח"ו, מאחר שכל כולו הוא מצד הבורא, ואין תפיסת מקום למעמד ומצב האדם, ולכן זהו קיים תמיד, באיזה מצב שיהודי נמצא, דמאחר שנימול פ"א ה"ה בברית עולם עם הקב"ה, וכ"ה בנוגע לא"י, שאין בזה הפסק כלל.

וזהו שמתרץ אאמו"ר בתירוץ הא' "הנה זהו רק למשך זמן ואח"כ ישובו", שאין בזה משום הפסק כ"א אדרבה, זה מבטא ומורה על דבר זה גופא, שגם במצב שחסר בגילוי התקשרות דבני"י, ולכן גלו ישראל למשך זמן, לא חסר עי"ז בבריתם והתקשרותם, ויודעים גם אז שאח"כ ישובו.

וכשם שהי' במצרים שבזכות ברית מילה ודם פסח גאלתי אתכם ממצרים" 55, כן הוא גם לעתיד ש"בזכותם אתם עתידין ליגאל בסוף" 57, "הקב"ה גואלם

שייכים למצות מילה, וכמודגש גם בה כתוב בהפרשה:

בתחילת הפרשה נאמר, "ואתנה בריתי ביני וביניך" (שהוא כפרשי, "ברית של אהבה וברית הארץ להורשה לך ע"י מצוה זו" כנ"ל) לאחר שנאמר הציווי (על המילה), "התהלך לפני והי' תמים".

ולהלן בפרשה מקדים, "ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו את כל ארץ כנען לאחוזת עולם" ואח"כ ממשיך, "ויאמר אלקים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור גו' זאת בריתי אשר תשמרו גו' המול לכם כל זכר".

ויש לומר שבזה נרמזים שני הענינים שבנתינת הארץ, באופן של מתנה ובאופן של ירושה:

גם הנתינה הראשונה שנאמרה בפר' שת מילה, "להורשה לך ע"י מצוה זו", אינה באופן של תנאי וחוב, אלא, "ואתנה בריתי ביני וביניך", והוא בדוגמת מתנה שבאה בעיקר מצד הנותן, אלא שבאה לו מצד עלייתו של מקבל המתנה למצב נע"ה יותר, עבד ל"י נייחא לנפשי, שהוא התוכן דמצות מילה.

למעלה מזה הוא מה שנאמר, "ונתתי לך ולזרעך אחריו גו' לאחוזת עולם, והייתי להם לאלקים", שבדיבור זה דנתינת הארץ, "לאחוזת עולם" נאמר שהקב"ה הוא אלקים דבנ"י, והוא ברית הארץ באופן של ירושה, מבלי תנאים או שייכות למצבם של ישראל, אלא מצד עצם מציאותם שהם כולא חד עם קוב"ה, אלא שמוסיף בדיבור בפ"ע, "ויאמר אלקים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור".

והם שני הפרטים שנא"י, בהתאם לשני הגדרים שבמילה, שמצד בריתו של אברהם אבינו שבמצות מילה, היינו

(54) ישע"י כא, יב.

(55) ראה תו"א מקץ מב, ב. מאמרי אדה"ז

תקס"ג ח"א ע' שיא. סידור יו, ד. ובכ"מ.

(56) פדר"א פכ"ט. מכילתא ופרשי' בא יב, ו.

(57) פדר"א שם. וראה רד"ל שם אות לח.

בזכות המילה⁵⁸, ובקרוב ממש יבואו⁵⁹ ישראל שנקראו נחלה לארץ שהיא נחלת
עולם לבני ישראל, בביאת משיח צדקנו,
בעגלא דידן.

(58) אגדת בראשית רפ"ז.

(59) ראה מכילתא בשלח טו, יז.

(משיחת ש"פ וארא תש"מ)

לד לד ג

לדעת ר' יוחנן נלמד מהכתובי, "ביום השמיני ימול" – "ביום" אפילו בשבת.

ובמכילתא עה"פ¹¹, "ושמרו בני ישראל אל את השבת לעשות את השבת" איתא: "רבי אליעזר אומר דבר שהברית כרותה לו ואיזו זו זו מילה", וכתבו במפרשים¹² דכוונת המכילתא להמשך הכתוב, "לדור רותם ברית עולם"¹³, "זו מילה שמותר לעשותה בשבת".

והנה לפום ריהטא החילוק בין ג' לימודים אלה הוא: לדעת ר"א במכילתא הלימוד דמילה מותרת בשבת הוא מכתוב שנאמר בפרשת שבת: לדעת ר"י בגמ' הלימוד הוא מפרשת מילה (כפ' תזריע): ואילו לדעת רנב"י נלמד הדין מכתוב בפרשתנו (בגז"ש)¹⁴, בפרשת מילת אברהם אבינו.

א. במקור הדין שמילה דוחה את השבת, מצינו (בכללות) ג' לימודים, שנים בש"ס¹⁵ וא' במכילתא:

לדעת ר' נחמן בר יצחק: נלמד הדבר מגז"ש: דנין אות ברית ודורות מאות ברית ודורות (בשבת כתיב, "כי אות היא"¹⁶, "לדורותם ברית עולם", ובמילה כתיב בפרשתנו¹⁷, "והי' לאות ברית גו"¹⁸, "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם"¹⁹).

(1) שבת קלב, א.

בגמ' שם יש עוד דיעות – (א) הוא הלכה למשה מסיני, (ב) דעת ר"א בר יעקב, "אמר קרא שמיני שמיני אפילו בשבת" (שנכלל בלימוד ה' שבפנים שלמדים מהכתוב דפ' תזריע).

(2) וראה יפותא דר"י בתוספתא שהובאה לקמן הערה 18.

(3) בנוסחת הכ"י בדר"ס הוא הכל מדברי הגמ', דשקוט' בביאור דעת רבי אליעזר אתיא אות איתא, וליאש שם בעל המאמר רנב"י. אבל הובא בבה"ג הל' מילה בתחילתו. ר"ח שבת שם ושם, ונדחו דבריו (דר"א) ובא ר"ב בר יצחק ולמדו כו"י. וכן מוכח בתורה תניא וברמב"ן וריטב"א שם. ועוד.

(4) תשא לא, ג.

(5) כן הובא בפרש"י שם ד"ה אתיא אות איתא. ובר"ח שם הובא בלימוד דר"ג הכתוב שלאח"ז (פסוק יז), ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם. ואולי נקט רש"י המוקדם בקרא.

(6) תשא שם, טז. הובא בפרש"י שבת שם ד"ה אלא אתיא וד"ה דורות.

(7) יו, יא (פרש"י שם ד"ה אתיא).

(8) יו, יב – כ"ה בפרש"י שם ד"ה דורות. ובר"ח שם בלימוד דר"ג הובא הכתוב שלפנ"ז (שם, ט) "ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחר"ך לדורותם". וראה מהרש"ל בפרש"י שם.

(9) תזריע יב, ג. והברייתא שבגמ' שם, "תניא כוותי' דר"י... שמיני ימול אפי' בשבת" היא בתו"כ תזריע שם.

(10) וכן הובא בשאלות אחרי (שאלתא צג בתחלתה). בה"ג הל' מילה (אלא דבה"ג הלימוד מ"א ביום" – בוא"ו. וראה גם חידושי הרמב"ן שבת שם). וכ"ה בשו"ע אדה"א או"ח ר"ס שלא.

(11) תשא שם, טז. וכ"ה ביל"ש עה"פ (רמז שצא).

(12) ראה זית רענן (לבעל מג"א) ליל"ש שם. וכ"ה בכמה מפרשי המכילתא.

(13) וראה מכילתא מהדורת הארואוין ועוד – גירסא כוז במכילתא (ויל"ש).

(14) כ"ה לפי פשוטות הגמ', דמהלימוד "דנין אות ברית ודורות כו"י למדין דמילה גופא... דוחה שבת". וכן מפורש בבה"ג שם. ולהעיר מתודה תניא כוותי' דיש לפרש דדרשת רנב"י, "אות ברית דורות אתיא למכשירין", לר"א דמכשירין דוחין שבת. וראה חידושי הרמב"ן והריטב"א שם. ואכ"מ.